

УДК 347.73:330.131.7

М.А. Пожидаєва

ORCID: 0000-0003-2355-1131

ПАРАДИГМА ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ У ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ

У статті розглядається парадигма фінансових ризиків у договірних відносинах крізь призму фундаментального осмислення фінансового ризику як економічного та правового явища, а також розуміння правового механізму управління різними видами фінансових ризиків для забезпечення фінансової безпеки на рівні як договірного, так і державного регулювання. Зосереджено увагу на правовій природі та особливостях фінансових ризиків, що виникають у договірних відносинах в умовах глобальної економіко-політичної нестабільності, збройної агресії російської федерації проти України, посилення санкційних режимів, діджиталізації фінансів і кліматичних змін. Обґрунтовано, що фінансові ризики у сучасних договірних відносинах набувають системного характеру та виходять за межі виключно економічної категорії, формуючи об'єкт правового регулювання й впливаючи як на приватні інтереси сторін договору, так і на фінансову безпеку держави.

Запропоновано комплексне бачення фінансового ризику як імовірності настання негативних фінансових наслідків у вигляді грошових втрат, недоотриманих доходів або додаткових витрат, зумовлених невизначеністю, управлінськими рішеннями сторін та впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. Наголошено на специфіці фінансових ризиків, що полягає у їх високій мінливості, індивідуальному характері та відсутності універсальних механізмів стабілізації.

Значну увагу приділено аналізу ризик-орієнтованого підходу як базового принципу сучасного правового регулювання діяльності банків, небанківських фінансових установ і надавачів платіжних послуг. Розкрито роль Національного банку України у формуванні системи управління фінансовими ризиками, комплаєнсу та фінансового моніторингу з урахуванням стандартів Базельського комітету з банківського нагляду, рекомендацій FATF та актів права Європейського Союзу.

У статті систематизовано основні види фінансових ризиків, що можуть виникати у договірних відносинах, зокрема ризик ліквідності, кредитний, валютний, податковий, інвестиційний, операційний і бюджетний ризики, а також окреслено їх взаємозв'язок і здатність до трансформації. Обґрунтовано значення договірних, організаційних та превентивних механізмів управління фінансовими ризиками, включаючи Due Diligence, KYC/AML-процедури, договірні застереження та стратегічні методи оцінки ризиків. Зроблено висновок про необхідність комплексного та міждисциплінарного підходу до правового забезпечення управління фінансовими ризиками у договірних відносинах з метою забезпечення фінансової стабільності та захисту публічних і приватних інтересів.

Ключові слова: фінансовий ризик, види фінансових ризиків, податкові ризики, валютні ризики, бюджетні ризики, ризик-орієнтований підхід, оцінка ризиків, договірні відносини.

DOI 10.34079/2518-1319 -2025-15-30-172-187

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобальної економіко-політичної

невизначеності договірним відносинам притаманна підвищена фінансова ризиковість. Істотної актуальності вона набуває через російську війну в Україні. Для забезпечення стабільності, безпеки, ефективності функціонування суб'єктів договірних відносин та мінімізації / локалізації фінансових ризиків важливо розуміти правовий механізм ризик-орієнтованого підходу договірному регулюванню. При цьому фінансові ризики мають своєчасно ідентифікуватися, розподілятися, контролюватися, обмежуватися відповідними правовими інструментами шляхом застосування чіткої системи управління ризиками, їх постійного моніторингу та регулярного стрес-тестування. Ігнорування або неправильна оцінка фінансових ризиків здатні призвести до суттєвих збитків і тривалих негативних наслідків як для бізнесу, так і для фінансової безпеки держави.

Тому доцільно дослідити багатогранність фінансових ризиків, які можуть виникати у договірних відносинах. Також слід враховувати рівень досконалості правового забезпечення розробки та впровадження методів управління фінансовими ризиками, від чого залежить зменшення ймовірності помилок та втрат у практичній діяльності суб'єктів господарювання. У цілому це та прийняття оптимальних рішень в умовах нестійких ринків може також сприяти забезпеченню фінансової стабільності і захисту фінансової системи держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням виявлення, оцінки, пом'якшення та урахування фінансових ризиків у різних сферах діяльності присвячено чимало робіт вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, серед яких слід зазначити О.В. Васюренка, В.В. Вітлінського, О.В. Кнейслер, П.М. Сороку, К. Газдар, Г. Гарсія, А. Деміргук-Кант, Ф. Найта, М. Черіфа та ін.

Дослідженню правової природи ризиків у договорах або загальним питанням ризику в цивільному праві приділено значну увагу правників-цивілістів О.В. Андреевої, М.М. Великанової, І.В. Волосенко, Н.І. Майданик, Р.А. Майданика, А.Г. Мартіросяна, Д.І. Мейєра, Р.Б. Сабодаша, І.С. Тимуш, Є.О. Харитоновна, Ю.С. Харитонової та ін.

Також існують наукові доробки щодо правової оцінки окремих видів фінансових ризиків. Зокрема, у статті «Фінансово-правовий підхід до розуміння сутності та значення податкових ризиків у договірних відносинах» Д.О. Гетманцев та Ю.А. Коваль висвітлюють концепцію податкового ризику як правового явища, а також управління податковими ризиками з точки зору платників податків з метою подальшого вдосконалення податкового законодавства (Гетманцев та Коваль, 2024, с. 264-271). У підручнику «Валютне право» О.А. Музика-Стефанчук визначає види валютних ризиків та виокремлює правові методи захисту від цих ризиків (Музика-Стефанчук, 2025, с. 220-229). У підручнику «Податкове планування та оптимізація оподаткування (податковий консалтинг)» колектив авторів звертає увагу на критерії ризиковості суб'єктів господарювання як платників податків та ризики оптимізації оподаткування (Музика-Стефанчук, Якимчук, Ханова, Дашутін, Савенкова, Барікова та Сабодаш, 2024, с. 82-98, с. 252-299).

Поряд з цим, виникає об'єктивна необхідність фундаментального осмислення саме фінансового ризику як правового явища, а також розуміння правового механізму управління різними видами фінансових ризиків для забезпечення фінансової безпеки на рівні як договірному, так і державного регулювання.

Метою дослідження є визначити види фінансових ризиків, які можуть виникати у договірних відносинах, а також методи управління цими ризиками, що в цілому регулюються відповідними нормативно-правовими актами України, з метою удосконалення практичних навичок і вмінь своєчасного та правильного оцінювання ступені ризикованості намічених фінансово-господарських операцій та вживати необхідних заходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах збройної агресії росії проти України, загострення глобальних кризових процесів, посилення санкційних режимів, утвердження міжнародних стандартів комплаєнсу усе частіше при укладенні та виконанні договорів бізнес-партнери приділяють особливу увагу можливим ризикам, а ще й способам їх виявлення, попередження, мінімізації та спроби уникнення.

Вступаючи у договірні відносини, сторони зацікавлені у добровільному розподілі можливих ризиків невиконання (неналежного виконання) умов договору шляхом передбачення цих ризиків в укладеному договорі (наприклад, індивідуалізоване формулювання форс-мажорних обставин, чітке визначення ефективних забезпечувальних заходів зобов'язально-правового та речово-правового характеру, включення до умов договору застереження про відсутність у сторін порушень санкційного, антикорупційного чи кримінального законодавства та їхнє право на одностороннє розірвання договору та вимогу про відшкодування збитків у разі вчинення цих порушень або їх виявлення у процесі співробітництва). У той же час, сам договір може стати джерелом ризиків. Як справедливо зазначає М.М. Великанова, у даному випадку ризик може виявлятися на етапі укладення договору, на рівні умов договору (наприклад, ризиковими договорами є договори ренти, страхування, довічного утримання, договори гри, парі, лотереї, окремі зобов'язання з розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, біржові угоди, договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт, договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт тощо), при виконанні договору (наприклад, ризик штрафних санкцій) чи перетворюватися на фінансовий ризик. Разом з тим, авторка не розкриває суті фінансового ризику як одного з видів договірних ризиків. Вона зазначає, що на етапі виконання договору може виникати ризик штрафних санкцій, який може спровокувати фінансовий ризик, та ризик розірвання договору. При цьому поширене застосування штрафних санкцій безпосередньо впливає на довіру інвесторів, що, у свою чергу, викликає відток капіталу, який вже є фінансовим ризиком (Великанова, 2021, с. 10-12).

Поділяючи погляди О.В. Андрєєвої щодо визначення ризику в договірних зобов'язаннях, слід вказати, що ризик у договірних відносинах є пов'язаною із договором ймовірністю (можливістю) настання (реалізації) негативних наслідків (результатів), що призводять до відхилення від першочергової мети вступу в конкретні договірні відносини, ймовірність (можливість) реалізації таких наслідків може бути покладена на одну із сторін (обидві сторони) договору або на третю особу згідно із правилами про управління ризиком в порядку, визначеному договором чи встановленим імперативно нормами законодавства (Андрєєва, 2015, с. 72).

Та поряд з іншими договірними ризиками фінансові мають свою специфіку. Вона полягає у тому, що фінансові ризики формуються у процесі взаємодії між учасниками договірних відносин, а саме: ці ризики зумовлені переважно людським чинником і не мають об'єктивних природних механізмів стабілізації рівня ризику. З огляду на це фінансові ризики характеризуються високою мінливістю, не піддаються універсалізації та мають індивідуальний характер. Власне тому особливої актуальності набувають питання їх обґрунтованої ідентифікації, своєчасного виявлення, вимірювальної оцінки та ефективного управління. Важко не погодитись з економістами, які пропонують розглядати фінансовий ризик як наслідок вибору власниками або керівниками підприємства альтернативного фінансового рішення, спрямованого на досягнення визначеної мети фінансово-господарської діяльності, реалізація якого супроводжується ймовірністю настання економічних, зокрема фінансових, втрат в умовах невизначеності (Томашук, І.В. та Томашук, І.О., 2022, с. 2).

Фінансові ризики можуть виникати у процесі договірних відносин суб'єкта господарювання як з контрагентами економічної торгівлі, так і з надавачами фінансових послуг (банками, небанківськими установами (платіжними установами, операторами поштового зв'язку тощо), фінансовими, інвестиційними, страховими компаніями, біржами та ін.). Фінансовий ризик пов'язують з імовірністю понесення фінансових збитків через можливу втрату грошових коштів. Фінансовий ризик є очевидним у разі відсутності достатньої кількості фінансових ресурсів у господарюючого суб'єкта для виконання його зобов'язань.

Фінансовий ризик можна вважати загрозою фінансовій безпеці учасників договірних відносин, що має негативні наслідки у вигляді фінансових втрат, які оцінюються завданою грошовою шкодою, пов'язаною з виплатою незапланованих платежів, податків, недоотриманими доходами тощо. За характером походження фінансові ризики можна класифікувати на внутрішні та зовнішні стосовно діяльності господарюючого суб'єкта. Внутрішні фінансові ризики, які безпосередньо залежать від діяльності учасника договірних відносин та можуть бути зумовлені надмірною схильністю цього учасника до ризикових операцій, його нестабільним фінансовим становищем, неправильною оцінкою фінансово-економічного стану контрагентів, судовими позовами з контрагентами та/або співробітниками, податковими перевітками та відповідними штрафними санкціями. Зовнішні фінансові ризики не залежать від діяльності такого учасника договірних відносин, на них не може впливати цей суб'єкт, але може їх передбачити та врахувати у своїй діяльності. Такі ризики виникають у разі зміни кон'юнктури фінансового ринку, непередбачені зміни законодавства у сфері фінансової діяльності господарюючого суб'єкта, форс-мажорні обставини (пандемії, стихійні лиха, військові конфлікти, економічні кризи тощо) та ін. Також слід ураховувати, що фінансовий ризик за видом діяльності господарюючого суб'єкта може виникати під час здійснення розрахунків, фінансових угод і пов'язано з невиконанням даним суб'єктом своїх фінансових зобов'язань, зокрема прострочення платежів, порушення термінів повернення кредитів, та вірогідністю виникнення негативних фінансових наслідків у вигляді втрат доходу чи капіталу в умовах невизначеності здійснення фінансово-господарської діяльності (Цопа, 2023).

Фінансові ризики є характерними і для операцій таких суб'єктів господарювання як надавачів фінансових послуг. Згідно з п. 49 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» органом, який здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг, – Національним банком України (далі – НБУ) застосовується ризик-орієнтований підхід під час:

- здійснення державного регулювання для створення системи норм, спрямованих на мінімізацію негативних наслідків ризиків, притаманних діяльності надавачів фінансових послуг залежно від видів фінансових послуг, що надаються такими надавачами;

- здійснення нагляду за надавачами фінансових послуг для визначення та виявлення, оцінки та переоцінки, а також розуміння ризиків, притаманних діяльності таких надавачів фінансових послуг, а також вжиття відповідних пропорційних наглядових заходів для їх мінімізації з урахуванням профілю ризиків, суттєвості виявлених ризиків, розміру, особливостей діяльності, бізнес-моделі надавача фінансових послуг (Закон України № 1953-IX, 2021).

Відповідно до ст. 58 Закону України «Про Національний банк України» задля захисту прав і законних інтересів вкладників і кредиторів, а також забезпечення фінансової надійності банківського сектору НБУ у межах наданих йому повноважень установлює для банків, банківських груп, підгруп банківських груп і філій іноземних

банків систему обов'язкових пруденційних нормативів. Такі нормативи охоплюють, зокрема, вимоги до капіталу (у тому числі нормативи достатності капіталу та коефіцієнт левериджу), ліквідності, рівня кредитного ризику, інвестування та формування буферів капіталу.

У свою чергу, з метою забезпечення відповідності діяльності небанківських фінансових установ вимогам законодавства для своєчасного виявлення потенційних ризиків у їх функціонуванні та мінімізації негативних наслідків таких ризиків НБУ у визначеному ним порядку запроваджує для зазначених суб'єктів пруденційні вимоги, у тому числі у формі пруденційних нормативів (Закон України № 679-XIV, 1999).

Для виявлення та запобігання ризикам, які можуть виникати у процесі діяльності надавачів фінансових послуг, а також надавачів супровідних послуг через її невідповідність вимогам законодавства та/або іншим вимогам (правилам, стандартам, принципам) щодо здійснення такої діяльності, зазначеними суб'єктами повинен використовуватись комплаєнс. Це регламентований внутрішніми документами цих надавачів постійний процес, який передбачає:

- спостереження та контроль за відповідністю внутрішніх документів, що описують усі внутрішні процеси, пов'язані з діяльністю таких суб'єктів, вимогам законодавства та/або іншим вимогам (правилам, стандартам, принципам), передбаченим документами об'єднання учасників ринку фінансових послуг, членом якого є надавач фінансових послуг, а також, якщо це передбачено спеціальним законом, за відповідністю таких внутрішніх документів бізнес-плану (бізнес-стратегії), ухваленого (ухваленої) наглядовою радою або іншим органом управління такої особи, відповідальним за здійснення нагляду за її діяльністю;

- контроль за дотриманням та виконанням працівниками таких суб'єктів внутрішніх документів останніх, вимог законодавства та інших вимог, передбачених пп. «а» п. 22 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» (Закон України № 1953-IX, 2021).

Банківська діяльність також здійснюється з урахуванням фінансових ризиків. Відповідно до вимог НБУ банк зобов'язаний створити ефективну систему управління ризиками. Ця система має забезпечувати виявлення, вимірювання, моніторинг, контроль, звітування та пом'якшення всіх суттєвих ризиків у діяльності банку з урахуванням розміру банку, складності, обсягів, видів, характеру здійснюваних банком операцій, організаційної структури та профілю ризику банку, особливостей діяльності банку як системно важливого (за наявності такого статусу) та/або діяльності банківської групи, до складу якої входить банк (див. ст. 44 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III).

Варто зазначити, що кожен надавач фінансових послуг зобов'язаний мати у своєму складі постійно діючий підрозділ з управління ризиками. НБУ для різних видів надавачів фінансових послуг розробив та затвердив відповідні положення про організацію системи управління ризиками, спрямовану на забезпечення систематичного процесу виявлення, належного вимірювання і контролю цих ризиків, а також їх моніторингу, звітності та мінімізації (зниження до контрольованого рівня). Ураховуючи принципи і рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду щодо корпоративного управління та управління ризиками у банках і банківських групах (Національний банк України, 2018b; Банк міжнародних розрахунків, 2024), НБУ своєю Постановою «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» установлює, що банк здійснює комплексну оцінку щонайменше таких суттєвих видів ризиків: кредитного ризику; ризику ліквідності; процентного ризику банківської книги; ринкового ризику;

операційного ризику; комплаєнс-ризик; інших суттєвих видів ризиків, на які банк наражається під час своєї діяльності. При цьому банк самостійно встановлює фактори, показники та поріг суттєвості інших видів ризиків на підставі обґрунтованих висновків та визначає порядок виявлення таких ризиків у методиці виявлення суттєвих ризиків (див. главу 2 розділу I Постанови Правління НБУ від 11.06.2018 № 64 із змінами).

На рівні підзаконного нормативно-правового акту НБУ закріпив правове визначення ризику як імовірності виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання доходів, або невиконання стороною договірних зобов'язань унаслідок впливу негативних внутрішніх та зовнішніх факторів (див. пп. 32 п. 3 глави 1 розділу I Постанови Правління НБУ від 11.06.2018 № 64 із змінами).

У нормах Постанови Правління НБУ «Про затвердження Положення про вимоги до системи управління ризиками надавача нефінансових платіжних послуг та внесення зміни до Положення про вимоги до системи управління надавача фінансових платіжних послуг» передбачено вимоги до системи управління ризиками надавачів нефінансових платіжних послуг та внесено зміни щодо вимог до системи управління ризиками надавачів фінансових платіжних послуг (Національний банк України, 2025.). Беручи до уваги положення Директиви Європейського Парламенту і Ради 2009/138/ЄС від 25.11.2009 про започаткування та ведення діяльності у сфері страхування та перестраховування (Платоспроможність II), НБУ прийняв Постанову «Про затвердження Положення про вимоги до системи управління страховика», у положеннях якої закріплено систему управління ризиками страховиків (Європарламент, Рада ЄС, 2009). Згідно з п. 193, п. 194 глави 27 розділу VII даної Постанови система управління ризиками страховика повинна враховувати всі обґрунтовано передбачувані суттєві ризики, на які наражається страховик, як наявні (реалізовані, поточні), так і потенційні (нереалізовані). НБУ для страховиків виокремлює такі види ризиків, які повинні охоплюватися системою управління ризиками страховика, включаючи їх вимірювання (оцінку), а саме: андеррайтинговий ризик; операційний ризик; ринковий ризик; кредитний ризик (Національний банк України, 2023).

Слід зауважити, що законодавець вимагає від банків та небанківських надавачів платіжних послуг затвердження та дотримання внутрішніх правил щодо ефективного зниження та контролю за операційними ризиками, кіберризиками та ризиками безпеки, пов'язаними з наданням платіжних послуг (виконанням платіжних операцій). Згідно зі ст. 66 Закону України «Про платіжні послуги» банки та небанківські надавачі платіжних послуг зобов'язані повідомляти НБУ у встановленому ним порядку про істотні операційні інциденти, кіберінциденти та інциденти безпеки, пов'язані з виконанням ними платіжних операцій. У контексті чинного законодавства про платіжні послуги кіберризик розглядається як ризик виникнення збитків та/або додаткових фінансових втрат унаслідок реалізації кіберзагроз у діяльності банків та інших суб'єктів, що здійснюють діяльність на ринках фінансових послуг і перебувають під державним регулюванням та наглядом НБУ, а також операторів та учасників платіжних систем, технологічних операторів платіжних послуг. Центральний банк держави своїми нормативно-правовими актами встановлює вимоги щодо управління банками та небанківськими надавачами платіжних послуг кіберризиками та ризиками безпеки як складовими операційного ризику під час провадження діяльності з надання платіжних послуг і визначає критерії істотності операційних інцидентів, кіберінцидентів та інцидентів безпеки (Закон України № 1591-IX, 2021).

У нинішніх умовах кліматичних змін та діджиталізації фінансів з'являються нові види фінансових ризиків. Так, кліматичні ризики здатні генерувати як фізичні, так і перехідні ризики, реалізація яких може негативно позначатися на безпеці та стійкості

окремих банків, а також мати системні наслідки для функціонування банківського сектору та фінансової стабільності загалом. З огляду на це Базельський комітет з банківського нагляду наголошує на впровадженні цільових коригувань, спрямованих на чітку ідентифікацію фінансових ризиків, які зумовлено кліматичними чинниками, та на формуванні принципово орієнтованого підходу до покращення наглядових практик і систем управління ризиками у банках. Банківські установи мають усвідомлювати механізми трансмісії кліматичних ризиків у фінансові ризики, враховувати можливість їх матеріалізації в різних часових горизонтах, у тому числі поза межами традиційного періоду капітального планування, а також запроваджувати належні інструменти їх мінімізації. Очікується, що органи банківського нагляду інтегруватимуть оцінку кліматично зумовлених фінансових ризиків у наглядові процедури, аналізуватимуть ефективність систем управління ризиками в банках і вимагатимуть розкриття інформації, необхідної для визначення рівня суттєвості таких ризиків. При цьому як банківські, так і наглядові практики, повинні адаптуватися до врахування кліматичних фінансових ризиків із дотриманням гнучкого підходу, зважаючи на різноманітність і динамічний характер розвитку відповідних практик (див. п. 02.18 Основних принципів ефективного банківського нагляду. Базельський комітет з банківського нагляду (Банк міжнародних розрахунків, 2024)).

Паралельно технологічний прогрес і діджиталізація фінансових послуг істотно трансформують як моделі поведінки клієнтів, так і способи надання банківських продуктів. Поява нових фінансових інструментів, учасників ринку та технологічних рішень формує не лише додаткові можливості, а й нові ризики для банків, наглядових органів і фінансової системи загалом. Цифровізація здатна посилювати традиційні банківські ризики, зокрема ліквідності, операційні та стратегічні ризики, а використання цифрових каналів комунікації може пришвидшувати поширення стресових явищ у банківському секторі. Зростання залежності банків від третіх осіб у сфері надання технологічних послуг породжує додаткові кіберризики та ризики концентрації на системному рівні, що актуалізує питання забезпечення операційної стійкості. З метою підтримання ефективності нагляду відповідні органи мають гарантувати безперервний доступ до релевантної інформації незалежно від місця її зберігання, а також здійснювати комплексний огляд діяльності банківських груп, включно з функціонуванням третіх осіб, залучених до забезпечення критично важливих банківських операцій (див. п. 02.19 Основних принципів ефективного банківського нагляду. Базельський комітет з банківського нагляду, (Банк міжнародних розрахунків, 2024)).

У контексті дотримання міжнародних стандартів (40 Рекомендацій FATF зі змінами, внесеними у жовтні 2025 року) щодо запобігання та протидії відмиванню грошей та/або фінансуванню тероризму, ухиленню від сплати податків, фінансуванню незаконної діяльності, Директиви Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2024/1640 про механізми, що мають бути запроваджені державами-членами для запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання грошей або фінансування тероризму, про внесення змін до Директиви (ЄС) 2019/1937 та про внесення змін та скасування Директиви (ЄС) 2015/849 (далі англ. – AMLD6, Директива 2024/1640), Регламенту (ЄС) 2024/1620 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2024 року про створення Органу з питань боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (далі – AMLA-R, Регламент (ЄС) 2024/1620), а також Регламенту (ЄС) 2024/1624 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2024 року про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму (далі – AMLR, Регламент (ЄС) 2024/1624), який буде застосовуватись з 10 липня 2027 року, національного законодавства про здійснення фінансового

моніторингу, об'єктом перевірки є не лише окремі фінансові транзакції чи корпоративні утворення, а й фізичні особи, які здійснюють відповідні операції або створюють компанії з метою ведення господарської діяльності.

Як відомо, при відкритті платіжного рахунку до кожного клієнта застосовується обов'язкова перевірка KYC (англ. Know Your Customer) та AML (англ. Anti-Money Laundering legislation). Через виявлення постійної здатності терористів використовувати міжнародну фінансову систему для підтримки своєї діяльності та здійснення на неї атак FATF прийняв оновлений Звіт «Комплексне оновлення щодо ризиків фінансування тероризму» (FATF Report, 2025). У звіті підкреслюється те, що у разі відсутності термінового посилення державним і приватним секторами технічної відповідності та ефективності, ті, хто прагне фінансувати тероризм, продовжуватимуть використовувати вразливості.

Згідно з п. 34 Постанови Правління НБУ «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» (Національний банк України, 2020) у процесі здійснення своєї діяльності банк зобов'язаний упроваджувати ризик-орієнтований підхід, який повинен відповідати особливостям і обсягам його операційної діяльності. Зазначений підхід має реалізовуватися на постійній основі та забезпечувати комплексне виявлення, ідентифікацію й оцінювання наявних і можливих ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму, властивих як діяльності банку загалом, так і окремим клієнтам, а також передбачати своєчасне формування і застосування ефективних заходів щодо управління та мінімізації таких ризиків (див. п. 35 Постанови Правління НБУ від 19.05.2020 № 65).

Відповідно до п. 2 Додатку 12 до зазначеного вище Положення банк має право відмовитися від проведення підозрілої фінансової операції. При цьому закріплено індикатори підозрілості фінансових операцій (див. Додаток 20 до Положення, затвердженого Постановою Правління НБУ від 19.05.2020 № 65). Наприклад, фінансова операція вважається підозрілою, якщо контрагентами клієнта є особи, стосовно яких у банку є негативна інформація (зокрема особи, яким банк відмовив у встановленні (підтриманні) ділових відносин у зв'язку з присвоєнням неприйнятно високого ризику відмивання коштів/фінансування тероризму (далі ВК/ФТ); товар за зовнішньоекономічним контрактом поставляється в (або з) країну(и) (територію(ї) чи проходить транзитом через країни (території) з підвищеним ризиком ВК/ФТ тощо. У Додатку 19 до Положення передбачено критерії ризику відмивання коштів та фінансування тероризму, з урахуванням яких кожен банк розробляє власні критерії ризику за типом клієнта.

Умови укладених договорів мають проходити обов'язкову перевірку на предмет можливих фінансових ризиків, економічної обґрунтованості та відповідності правилам бухгалтерського обліку. Профільні підрозділи підприємства чи його відповідальні особи, діючи в межах своїх повноважень, повинні забезпечити всебічний аналіз даних і документів контрагента, самого договору, а також первинних та супровідних документів, що виникають у процесі його виконання. Такий аналіз дає змогу встановити, чи відповідають документи внутрішнім процедурам, затвердженим фінансовим планам, чинному законодавству, чи забезпечено коректне і своєчасне відображення фінансово-господарських операцій в обліку (Пацкан, 2025). Поряд з цим, варто враховувати і можливий гібридний ризик при укладенні торговельних та інвестиційних угод, за допомогою яких гібридний оператор (у даному випадку суб'єкт – «актор», що використовує економічні інструменти впливу) формує залежність ключових економічних або політичних суб'єктів у державі, яка стає об'єктом гібридної загрози (Інформаційна довідка..., 2025, с. 4; Wigell, Mikkola and Juntunen, 2021, p. 16-17).

Надійність і добросовісність контрагента виступають ключовими факторами результативності укладення та реалізації будь-яких договорів. Проведення переддоговірної перевірки контрагента, а також регулярний моніторинг бізнес-партнерів, з якими підтримуються чинні договірні відносини, не може розглядатися як формальність, а є необхідним елементом системи договірної менеджменту. Зазначені заходи спрямовані на мінімізацію юридичних, фінансових та репутаційних ризиків. На сьогодні процедура комплексної перевірки Due Diligence (забезпечення належної обачності) інформаційних даних про фізичну особу та/або юридичну особу та/або фінансові транзакції стала обов'язковим етапом при ініціюванні будь-яких договірних відносин, зокрема перед початком співпраці з банківськими та фінансовими установами, а також з іншими контрагентами. Due Diligence є одним зі способів запобігання фінансовим ризикам та надає можливість переконатися, що грошові кошти такої особи є легального походження, діяльність є законною, а започаткований бізнес має зрозумілу мету та не спрямовано на відмивання коштів або ухилення від сплати податків. Цей підхід допомагає виявити ознаки фіктивності, ризикованості, недобросовісності потенційного контрагента ще до укладення договору.

З метою мінімізації фінансових ризиків, а, отже, зниження фінансових втрат, суб'єктом господарювання застосовується система управління цими ризиками. Для інноваційної діяльності господарюючого суб'єкта, яка пов'язана з упровадженням новітніх технологічних процесів, випуском оригінальної продукції, освоєнням нових ринків тощо, величина можливих фінансових збитків має фіксуватися залежно від невизначеності та непередбачуваності кінцевого результату (Томашук, І.В., Томашук, І.О., 2022, с. 8). Система управління фінансовими ризиками передбачає затверджений відповідними локальними правовими актами підприємства з урахуванням вимог законодавства України порядок дій, спрямованих на реалізацію регулярного виявлення, вимірювання, моніторингу, контролю, звітування та нейтралізацію / мінімізацію усіх наявних і потенційних суттєвих ризиків діяльності, на які наражається це підприємство.

Погоджуючись з економістами щодо виокремлення у системі управління ризиками таких основних етапів, як ідентифікація, оцінка ризиків, нейтралізація/мінімізація ризиків (Кнейслер, Письменна, Костецький та Лубкей, 2017, с. 39-45; Томашук, І.В. та Томашук, І.О., 2022, с. 3-6), слід зауважити, що нейтралізація фінансових ризиків можлива шляхом їх або взагалі уникнення (запобігання), або утримання через застосування методів диверсифікації, хеджування, страхування (перестраховування).

Фінансові ризики, які можуть виникнути у договірних відносинах, безпосередньо впливають на ліквідність, прибутковість, конкурентоспроможність суб'єктів господарювання як учасників цих відносин. До фінансових ризиків належать:

- ризик ліквідності, який виникає через неспроможність виконати свої зобов'язання, що обумовлено неможливістю реалізувати фінансові активи за їх собівартістю;
- кредитний ризик – це ризик того, що одна зі сторін договору спричинить фінансові збитки другій стороні через невиконання своїх зобов'язань;
- валютний ризик передбачає небезпеку фінансових втрат, що пов'язано зі коливаннями валютних курсів, які можуть впливати на вартість зобов'язань за договором;
- податковий ризик - імовірність невиконання платником податків податкового обов'язку згідно з вимогами податкового та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи;

- інвестиційний ризик може виникати з огляду на відхилення від мети, відсутністю попиту тощо у разі вкладання коштів у виробництво інноваційного продукту, науково-дослідні роботи;

- операційний ризик, виникнення якого обумовлено потенційною нездатністю покрити свої операційні витрати через неочікувані результати діяльності;

- бюджетний ризик, який виникає через зменшення надходжень до бюджету та/або потреби додаткових витрат бюджету.

Понятійний апарат різних видів фінансових ризиків закріплено як у вітчизняних і міжнародних стандартах бухгалтерського обліку та фінансової звітності, так і в окремих нормативно-правових актах України, зокрема у Податковому кодексі України, Бюджетному кодексі України, Законі України «Про страхування», Постановах Правління НБУ, Кабінету Міністрів України та інших актах. Усі ці види фінансових ризиків тісно пов'язані поміж собою та є взаємозалежними один від одного, кожен з яких потребує окремого аналізу, більш глибокого та докладного, що може бути предметом інших досліджень та є необхідним для подальшого ефективного застосування відповідних заходів щодо усунення або мінімізації впливу будь-яких фінансових ризиків.

Для прийняття обґрунтованого правильного стратегічного рішення у договірних відносинах допомагає ідентифікація та оцінка фінансових ризиків за двома параметрами: імовірністю виникнення та ступенем впливу на бізнес. У даному випадку завдяки використанню SWOT-аналізу можна сформулювати стратегію розвитку бізнесу, використовуючи сильні сторони та можливості, а також мінімізуючи вплив слабких сторін та загроз. У цілому це дозволяє отримати всебічне розуміння ризиків та розробити ефективні стратегії для їх управління. Також ще можна застосовувати такі методи, як мозковий штурм, контрольні листи, дерево несправностей та ін.

Висновки. Отже, в умовах російської збройної агресії проти України, глобальної нестабільності, санкційних режимів, цифровізації, кліматичних змін фінансові ризики набули чітко вираженого правового виміру, безпосередньо впливаючи як на приватні інтереси сторін договору, так і на фінансову безпеку держави.

Ризик-орієнтований підхід є базовим принципом сучасного правового регулювання фінансових відносин як на договірному, так і на публічно-правовому рівнях. Законодавство України, з урахуванням міжнародних та європейських стандартів, закріплює обов'язок банків і небанківських фінансових установ впроваджувати комплексні системи управління ризиками, комплаєнс та фінансовий моніторинг.

Ризик ліквідності, кредитний, валютний, податковий, інвестиційний, операційний, бюджетний, кібер- та кліматичний ризики не існують ізольовано, а можуть трансформуватися один в інший, посилюючи негативний ефект для суб'єктів господарювання та фінансової системи загалом. Тому активне застосування превентивних механізмів, зокрема комплексної перевірки контрагентів, постійного моніторингу договірних відносин, аналізу гібридних ризиків та використання стратегічних інструментів оцінки (наприклад, Due Diligence, KYC/AML, SWOT-аналіз, сценарне моделювання, стрес-тестування тощо) дозволить мінімізувати фінансові втрати ще до матеріалізації того чи іншого фінансового ризику.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити узагальнюючий висновок про те, що фінансові ризики у договірних відносинах як сучасна економіко-правова категорія потребує комплексного, ризик-орієнтованого, системного правового підходу.

Бібліографічний список

Андреева, О.В., 2015. Ризик у договірних зобов'язаннях. Кандидат наук. Дисертація. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2015. 193 с.

- [онлайн]. Доступно: <https://scc.knu.ua/upload/iblock/e8d/dis_%D0%90%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%B5%D1%94%D0%B2%D0%B0%D0%9E.%D0%92..pdf>
- Банк міжнародних розрахунків, 2024. Базельський комітет з банківського нагляду Основні принципи ефективного банківського нагляду, квітень 2024 року [онлайн]. Доступно: <https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Core_Principles_for_effective_banking_supervision-April_2024_ua.pdf?v=7>
- Великанова, М.М., 2021. Мінімізація ризиків у договірних зобов'язаннях. *Нове українське право* [онлайн], 1, с. 5–13. Доступно: <<http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/1/1>>
- Гетманцев, Д.О. та Коваль, Ю.А., 2024. Фінансово-правовий підхід до розуміння сутності та значення податкових ризиків у договірних відносинах. *Право і суспільство*, 3, с. 264-271 [онлайн]. Доступно: <http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2024/3_2024/42.pdf>
- Європарламент, Рада ЄС, 2009. Директиви Європейського Парламенту і Ради 2009/138/ЄС від 25 листопада 2009 року про започаткування та ведення діяльності у сфері страхування та перестраховування (Платоспроможність II). *Верховна Рада України* [онлайн]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_039-09#Text>
- Закон України Про банки і банківську діяльність від 07.12.2000 № 2121-III. *Верховна Рада України* [онлайн]. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>>
- Закон України Про Національний банк України від 20.05.1999 № 679-XIV. *Верховна Рада України* [онлайн]. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>>
- Закон України Про платіжні послуги від 30.06.2021 № 1591-IX. *Верховна Рада України* [онлайн]. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>>
- Закон України Про фінансові послуги та фінансові компанії від 14.12.2021 № 1953-IX. *Верховна Рада України* [онлайн]. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>>
- Інформаційна довідка щодо діяльності Європейського Союзу у сфері протидії гібридним загрозам: Дослідницька служба Верховної Ради України. [онлайн]. Доступно: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33849.pdf?fbclid=IwY2xjawOwqSN1eHRuA2FlbQIxMABicmlkETFJNXFpZVV1U1p2emZreWUxc3J0YwZhcHBfaWQQMjlyMDM5MTc4ODIwMDg5MgABHvb6iCiVklVWASVzwA76ZPwDNMZEс8NWk1SlbE70jBiyyX5vaTibbM8_uVHZ_aem_GV9Q_er95SPJajfwHdXINw>
- Кнейслер, О.В., Письменна, Т.В., Костецький, В.В. та Лубкей, Н.П., 2017. *Фінансові ризики суб'єктів господарювання*: навч. посіб. Тернопіль: Осадца Ю. В., 138 с. [онлайн]. Доступно: <<https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/52c15f17-ef48-42cb-93a5-ee9a7573dd62/content>>
- Музика-Стефанчук, О.А., 2025. *Валютне право*: підручник. Серія «Наукова школа фінансового права імені Лідії Воронової». Київ: Видавничий дім АртЕк. Доступно: <https://surl.lu/ccwwkd>
- Музика-Стефанчук, О.А., Якимчук, Н.Я., Ханова, Р.Ф., Дашутін, І.В., Савенкова, В.Г., Барікова, А.А. та Сабадаш, Н.О., *Податкове планування та оптимізація оподаткування (податковий консалтинг)*: підручник. Київ: АртЕк, 2024. 304 с. Доступно: <<https://surl.li/ewueka>>
- Національний банк України, 2018а. Постанова Про затвердження Положення про

- організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах від 11.06.2018 № 64 із змінами. *Верховна Рада України* [онлайн]. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#top>>
- Національний банк України, 2018b. Рішення Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках України від 03.12.2018 № 814-рш. Верховна Рада України [онлайн]. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr814500-18#Text>>
- Національний банк України, 2020. Постанова Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: від 19.05.2020 № 65. *Верховна Рада України* [онлайн]. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>>
- Національний банк України, 2023. Постанова Про затвердження Положення про вимоги до системи управління страхувика від 27.12.2023 № 194. *Верховна Рада України* [онлайн]. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0194500-23/conv#Text>>
- Національний банк України, 2025. Постанова Правління Національного банку України Про затвердження Положення про вимоги до системи управління ризиками надавача нефінансових платіжних послуг та внесення зміни до Положення про вимоги до системи управління надавача фінансових платіжних послуг від 02.07.2025 № 73. Верховна Рада України [онлайн]. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0073500-25#Text>>
- Пацкан, Я., 2025. Потенційні ризики в договірній роботі на підприємстві *Azones* [онлайн]. Доступно: <<https://azones.law/analytics/potentsijni-ryzyky-v-dogovirnij-roboti-na-pidpryemstvi/>>
- Томашук, І.В. та Томашук, І.О., 2022. Управління фінансовими ризиками підприємства як складова забезпечення сталого функціонування суб'єкта економіки. *Економіка та суспільство* [онлайн], 39, с. 1-11. Доступно: <<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1400/1350>>
- Цопа, В., 2023. Ідентифікація та класифікація ризиків. *Онлайн-консультант фахівця з якості* [онлайн]. Доступно: <<https://qualityexpert.com.ua/articles/657215-identyfikatsiya-i-klasyfikatsiya-ryzykiv>>
- Directive (EU) 2024/1640 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2024 on the mechanisms to be put in place by Member States for the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Directive (EU) 2019/1937, and amending and repealing Directive (EU) 2015/849. [online] Available at: <<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1640/oj/eng>>
- FATF Report, 2025. Comprehensive Update on Terrorist Financing Risks. FATF, July 2025. [online] Available at: <<https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/publications/Comprehensive-Update-on-Terrorist-Financing-Risks-2025.pdf.coredownload.inline.pdf>>
- Regulation (EU) 2024/1620 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2024 on establishing the Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism and amending Regulations (EU) № 1093/2010, (EU) № 1094/2010 and (EU) № 1095/2010. [online] Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401620&qid=1718774803886>
- Regulation (EU) 2024/1624 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2024 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing. [online] Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401624&qid=1718774881839>
- Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation,

FATF (2012-2025), Paris. France. [online] Available at: <<https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/recommendations/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf?nocache=true>>

Wigell, M., Mikkola, H. and Juntunen. T., 2021. European Best Practices in the whole-of-society approach in countering hybrid threats. Parliament Coordinator: Policy Department for External Relations Directorate General for External Policies of the Union. May 2021. 60 p. [online] Available at: <https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653632/EXPO_STU%282021%29653632_EN.pdf?utm_source=chatgpt.com>

References

- Andreieva, O.V., 2015. Ryzkyk u dohovirnykh zoboviazanniakh. Kandydat nauk. Dysertatsiia. Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. 2015. 193 s. [online] Available at: <https://scc.knu.ua/upload/iblock/e8d/dis_%D0%90%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%B5%D1%94%D0%B2%D0%B0%D0%9E.%D0%92..pdf> (in Ukrainian)
- Bank mizhnarodnykh rozrakhunkiv, 2024. Bazelskyi komitet z bankivskoho nahliadu Osnovni pryntsyipy efektyvnoho bankivskoho nahliadu, kviten 2024 roku [online] Available at: <https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Core_Principles_for_effective_banking_supervision-April_2024_ua.pdf?v=7> (in Ukrainian)
- Directive (EU) 2024/1640 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2024 on the mechanisms to be put in place by Member States for the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Directive (EU) 2019/1937, and amending and repealing Directive (EU) 2015/849. [online] Available at: <<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1640/oj/eng>>
- FATF Report, 2025. Comprehensive Update on Terrorist Financing Risks. FATF, July 2025. [online] Available at: <<https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/publications/Comprehensive-Update-on-Terrorist-Financing-Risks-2025.pdf.coredownload.inline.pdf>>
- Hetmantsev, D.O. ta Koval, Yu.A., 2024. Finansovo-pravovyi pidkhid do rozuminnia sutnosti ta znachennia podatkovykh ryzkykiv u dohovirnykh vidnosynakh. Pravo i suspilstvo, 3, s. 264-271 [online] Available at: <http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2024/3_2024/42.pdf> (in Ukrainian)
- Informatsiina dovidka shchodo diialnosti Yevropeiskoho Soiuzu u sferi protydii hibrydnym zahrozam: Doslidnytska sluzhba Verkhovnoi Rady Ukrainy. [online] Available at: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33849.pdf?fbclid=IwY2xjawOwqSN1eHRuA2FlbQIxMABicmlkETFJNXFpZVV1U1p2emZreWUxc3J0YwZhcHBfaWQQMjIyMDM5MTc4ODIwMDg5MgABHvb6iCiVklVWASVzwA76ZPwDNMZEc8NWk1SlbE70jBiyyX5vaTibbM8_uVHZ_aem_GV9Q_er95SPJajfwHdXINw> (in Ukrainian)
- Kneisler, O.V., Pysmenna, T.V., Kostetskyi, V.V. ta Lubkei, N.P., 2017. Finansovi ryzkyky subiektiv hospodariuvannia: navch. posib. Ternopil: Osadtsa Yu. V., 138 s. [online] Available at: <<https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/52c15f17-ef48-42cb-93a5-ee9a7573dd62/content>> (in Ukrainian)
- Muzyka-Stefanchuk, O.A., 2025. Valiutne pravo: pidruchnyk. Seriia «Naukova shkola finansovoho prava imeni Lidiï Voronovoï». Kyïv: Vydavnychiy dim ArtEk. [online] Available at: <https://surl.lu/ccwwkd> (in Ukrainian)
- Muzyka-Stefanchuk, O.A., Yakymchuk, N.Ia., Khanova, R.F., Dashutin, I.V., Savenkova,

- V.H., Barikova, A.A. ta Sabadash, N.O., Podatkove planuvannia ta optymizatsiia opodatkovannia (podatkovyĭ konsal'tynh): pidruchnyk. Kyïv: ArtEk, 2024. 304 s. [online] Available at: <<https://surl.li/ewueka>> (in Ukrainian)
- Natsionalnyi bank Ukrainy, 2018a. Postanova Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu systemy upravlinnia ryzykamy v bankakh Ukrainy ta bankivskykh hrupakh vid 11.06.2018 № 64 iz zminamy. *Verkhovna Rada Ukrainy* [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#top>> (in Ukrainian)
- Natsionalnyi bank Ukrainy, 2018b. Rishennia Pro skhvalennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo orhanizatsii korporatyvnoho upravlinnia v bankakh Ukrainy vid 03.12.2018 № 814-rsh. *Verkhovna Rada Ukrainy* [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr814500-18#Text>> (in Ukrainian)
- Natsionalnyi bank Ukrainy, 2020. Postanova Pro zatverdzhennia Polozhennia pro zdiisnennia bankamy finansovoho monitorynhu: vid 19.05.2020 № 65. *Verkhovna Rada Ukrainy* [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>> (in Ukrainian)
- Natsionalnyi bank Ukrainy, 2023. Postanova Pro zatverdzhennia Polozhennia pro vymohy do systemy upravlinnia strakhovyka vid 27.12.2023 № 194. *Verkhovna Rada Ukrainy* [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0194500-23/conv#Text>> (in Ukrainian)
- Natsionalnyi bank Ukrainy, 2025. Postanova Pravlennia Natsionalnoho banku Ukrainy Pro zatverdzhennia Polozhennia pro vymohy do systemy upravlinnia ryzykamy nadavacha nefinansovykh platizhnykh posluh ta vnesennia zminy do Polozhennia pro vymohy do systemy upravlinnia nadavacha finansovykh platizhnykh posluh vid 02.07.2025 № 73. *Verkhovna Rada Ukrainy* [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0073500-25#Text>> (in Ukrainian)
- Patskan, Ya., 2025. Potentsiini ryzyky v dohovirni roboti na pidpryemstvi Azones [online] Available at: <<https://azones.law/analytics/potentsijni-ryzyky-v-dogovirnij-roboti-na-pidpryemstvi/>> (in Ukrainian)
- Regulation (EU) 2024/1620 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2024 on establishing the Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism and amending Regulations (EU) № 1093/2010, (EU) № 1094/2010 and (EU) № 1095/2010. [online] Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401620&qid=1718774803886>
- Regulation (EU) 2024/1624 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2024 on on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing. [online] Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401624&qid=1718774881839>
- Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation, FATF (2012-2025), Paris. France. [online] Available at: <<https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/recommendations/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf?nocache=true>>
- Tomashuk, I.V. ta Tomashuk, I.O., 2022. Upravlinnia finansovymy ryzykamy pidpryemstva yak skladova zabezpechennia staloho funktsionuvannia subiekta ekonomiky. *Ekonomika ta suspilstvo*, 39, s. 1-11. [online] Available at: <<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1400/1350>> (in Ukrainian)
- Tsopa, V., 2023. Identyfikatsiia ta klasyfikatsiia ryzykiv. Onlain-konsultant fakhivtsia z yakosti [online] Available at: <<https://qualityexpert.com.ua/articles/657215-identyfikatsiya-i->

- klasyfikatsiya-ryzykiv> (in Ukrainian)
- Velykanova, M.M., 2021. Minimizatsiia ryzykiv u dohovirnykh zoboviazanniakh. Nove ukrainske pravo, 1, s. 5–13. [online] Available at: <<http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/1/1>> (in Ukrainian)
- Wigell, M., Mikkola, H. and Juntunen. T., 2021. European Best Practices in the whole-of-society approach in countering hybrid threats. Parliament Coordinator: Policy Department for External Relations Directorate General for External Policies of the Union. May 2021. 60 p. [online] Available at: <https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653632/EXPO_STU%282021%29653632_EN.pdf?utm_source=chatgpt.com>
- Yevroparlament, Rada YeS, 2009. Dyrektyvy Yevropeiskoho Parlamentu i Rady 2009/138/IeS vid 25 lystopada 2009 roku pro zapochatkuvannia ta vedennia diialnosti u sferi strakhuvannia ta perestrakhuvannia (Platospromozhnist II). Verkhovna Rada Ukrainy [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_039-09#Text> (in Ukrainian)
- Zakon Ukrainy Pro banky i bankivsku diialnist vid 07.12.2000 № 2121-III. Verkhovna Rada Ukrainy [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>> (in Ukrainian)
- Zakon Ukrainy Pro finansovi posluhy ta finansovi kompanii vid 14.12.2021 № 1953-IKh. Verkhovna Rada Ukrainy [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>> (in Ukrainian)
- Zakon Ukrainy Pro Natsionalnyi bank Ukrainy vid 20.05.1999 № 679-KhIV. Verkhovna Rada Ukrainy [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>> (in Ukrainian)
- Zakon Ukrainy Pro platizhni posluhy vid 30.06.2021 № 1591-IKh. Verkhovna Rada Ukrainy [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>> (in Ukrainian)

Pozhydaieva M.

THE PARADIGM OF FINANCIAL RISKS IN CONTRACTUAL RELATIONS

The article examines the paradigm of financial risks in contractual relations through the lens of a fundamental understanding of financial risk as an economic and legal phenomenon, as well as through the analysis of the legal mechanisms for managing various types of financial risks in order to ensure financial security at both the contractual and the state regulatory levels. Particular attention is paid to the legal nature and specific features of financial risks arising in contractual relations under conditions of global economic and political instability, the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, the strengthening of sanctions regimes, financial digitalisation, and climate change. It is substantiated that financial risks in modern contractual relations acquire a systemic character and go beyond a purely economic category, forming an object of legal regulation and affecting both the private interests of the contracting parties and the financial security of the state.

It is proposed a comprehensive understanding of financial risk as the probability of negative financial consequences in the form of monetary losses, foregone revenues, or additional expenses caused by uncertainty, managerial decisions of the parties, and the impact of internal and external factors. Emphasis is placed on the specific nature of financial risks, which is manifested in their high variability, individual character, and the absence of universal stabilisation mechanisms.

Considerable attention is devoted to the analysis of the risk-based approach as a fundamental principle of modern legal regulation of the activities of banks, non-bank financial institutions, and payment service providers. The role of the National Bank of Ukraine in shaping the system of financial risk management, compliance and financial monitoring is highlighted, taking into account the standards of the Basel Committee on Banking Supervision, the recommendations of the FATF, and the legal acts of the European Union.

The article systematises the main types of financial risks that may arise in contractual relations, including liquidity risk, credit risk, currency risk, tax risk, investment risk, operational risk, budgetary risk, and outlines their interconnections and capacity for transformation. The significance of contractual, organisational and preventive mechanisms for managing financial risks is substantiated, including Due Diligence, KYC/AML procedures, contractual safeguards, and strategic risk assessment methods. The article concludes that a comprehensive and interdisciplinary approach to the legal framework for financial risk management in contractual relations is necessary in order to ensure financial stability and protect both public and private interests.

Keywords: *financial risk, types of financial risks, tax risks, currency risks, budgetary risks, risk-based approach, risk assessment, contractual relations.*

Стаття надійшла до редколегії 29.11.2025 р.